

Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 2013-2021

DOI: 10.29228/TurkishStudies.38876

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 07.10.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 25.12.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (24.12.2019)-Referee 2 (25.12.2019)

This article was checked by iThenticate.

JAPONYA ÖRNEĞİNDE ÇEVİRİ VE ÇEVİRİBİLİM ÇALIŞMALARI

*Mehmet Cem ODACIOĞLU**

ÖZ

1972 yılında James Holmes'un sunduğu "The Name and Nature of Translation Studies" adlı bildiriyle akademik disiplin olma yönünde ilerleyen çeviri etkinliği zamanla çeviribilim adını alarak çeviri etkinliğinin süreç boyutu kadar ürün ve işlev boyutu da önem kazanmaya başlamıştır. Günümüze kadar gerek kaynak gerekse de çeviri yoluyla oluşturulan çalışmalar aracılığı ile geniş bir çeviribilim literatürü oluşturulmuştur. Ancak ilgili literatür incelendiğinde kaynakların çoğunun Batı kökenli olduğu görülmektedir. Bununla birlikte doğu ve uzak doğuda da çeviribilim alanında kaynaklar da mevcuttur ancak bu kaynakların bile belli bir kitleye ulaşabilmesi için küresel bir dil olan İngilizce ile yazılması zorunludur. Buradaki asıl mesele ise bu değildir. Asıl mesele Batılı yazarların doğulu yazarlara oranla çeviribilim literatürüne daha çok katkı yaptığı gerçeğidir. Bunun bazı nedenleri vardır. Batı bir anlamda bilimsel gelişmeler açısından Doğu'dan daha gelişmiş durumdadır. Ancak çeviri tarihi insanlık tarihi kadar eski bir etkinlik olduğundan gerek bu etkinliğin bilimsel bir zeminde incelenmesine gerekse de çeviri süreciyle ilgili bilimsel yaklaşımlarda doğulu bilim insanları da yazdıkları kaynaklarla ve çalışmalarla alana destek vermektedir. Bununla ilintili olarak bu çalışmada uzak doğunun çeviri süreci ve çeviribilime bakışı Japonya örneğinde incelenmektedir ve Japonya gibi uzak doğu ülkelerinin gerek çeviri gerekse de çeviribilime bakışları ve bu bilimsel alana yaptıkları katkılar, geliştirdikleri kuram ve yaklaşımlar, ilgilendikleri metin türleri ve çeviri sorunları mercek altına alınarak bir literatür araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın özellikle uzak doğudaki çeviri ihtiyaçları doğrultusunda çeviribilimin evrimsel yapısına destek olmak amacıyla farklı ve yenilikçi kuramsal/uygulamalı çalışmaların gündeme getirilmesine katkı yapacağı umulmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü E-posta: cemedacioğlu@bartin.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, çeviri tarihi, çeviri kuramları, çeviri yaklaşımları, çeviri süreci, uzak doğu, Japonya.

TRANSLATION AND TRANSLATION STUDIES IN THE JAPANESE CONTEXT

ABSTRACT

With James Holmes's paper titled "The Name and Nature of Translation Studies" in 1972, the translation activity gradually initiated its attempts to become an academic discipline, and the product and function dimensions of the translation activity as well as its process dimension gained importance. Until today, a wide range of translation studies literature has been created both through original and translated sources. However, when the relevant literature is examined, it is seen that most of the sources are of Western origin. However, there are also sources in the field of translation studies in the east and the far east, but even these resources have to be written in English, which is a global language, in order to reach a wide range of audiences. But this is not the main issue here. The real issue is the fact that Western writers make more contributions to translation studies than Eastern writers. There are some reasons for this. In a sense, the West is more developed than the East in terms of scientific developments. However, since the history of translation is an activity as old as the history of the humanity, eastern scientists also support this activity on a scientific basis and with scientific approaches related to the translation process thanks to their own studies and sources in the field. In this study, the perception of the Far East on the translation process and translation studies are examined in the Japanese Context. Besides, the views of the Far Eastern countries such as Japan on the translation and translation studies, their contributions to this scientific field, the theories and approaches they have been developing so far, the text types they are interested in and specific translation problems are examined in this study. It is also expected that this paper will contribute to the emergence of different and innovative theoretical/applied studies in order to support the evolutionary structure of translation studies, especially in the direction of translation needs in the Far East.

STRUCTURED ABTRACT

Thanks to James Holmes's seminal paper titled "The Name and Nature of Translation Studies" in 1972, the translation activity started gaining its independence by gradually evolving into a discipline and even further into an interdisciplinary field. In addition most of the academic developments and studies within Translation Studies for its scientific progress seem to derive from the West or in other words, they have western origins. If Translation Studies is, however, a universally accepted discipline, we should not ignore contributions of the other scholars from different regions of the world. To this end, this study focused on the Far East in terms of the development of translation and Translation Studies in the Japanese Context. Because we believe that far eastern translation

scholars also serve as the driving force to enable TS to acquire a scientific status. And different dimensions of the translation can be discussed in this way.

In the light of the research questions taking place in the introduction part of the study, we observed the perspectives of the far eastern scholars in the Japanese context regarding the translation activity and translation studies in general. As a result of the study, we found out what kind of text types are being translated in the context of Japan as well as detecting translation problems specific to the region and overall contributions of the Japanese to the translational process and Translation Studies. In doing so, we heavily focused on the history of Japan in terms of the translation and translation studies and gave some examples to make our study more visible and concrete. We understood that there is a strong relationship between Japan and China or we had the idea of how Japanese were affected by the West in certain periods of time in many cultural, social, economic, political, technical, scientific and military respects. All this can be found in detail in the Turkish version of the study below.

It is obvious that Japanese translation history is very rich and therefore the approach to the translation in terms of its scientific status generally concentrates on translation practices that foreground the process dimension of the translation. So we can claim that Japanese translation scholars deal heavily with translation practice by using the existing translation theories created by the West instead of creating their own theories of translation. In a way, they tend to produce translation outputs rather than discussing theoretical aspects of the translation. So, their contributions within TS can be claimed to be practical oriented or practical level.

Odacıoğlu has made a presentation before by focusing on the Chinese context within TS in an international conference in 2019¹. To this aim he conducted research on the perspectives of Chinese translation scholars and translators regarding translation and translation studies. In that research, it was found that Chinese translation scholars are in favour of doing translations rather than discuss translation theories. In other words, they tend to deal with the translation as a practice. In the Japanese context, the same results were acquired in this study. This can show the general opinions of the far east on translation and translation studies. That is to say they generally use translation theories and approaches not to contribute to the TS literature but to their own practice in translation.

This study is believed to be useful for further research and studies in the field. For instance, a question such as “what are the approaches and inclinations of other eastern regions of the world like Turkey and Arabia” sounds interesting.

¹ İngilizce olarak kaleme alınan Odacıoğlu'nun (2019) Icel Konferansı'nda sunduğu bildiriye uzak doğunun çeviri ve çeviribilime bakışı Çinli çeviribilimcilerin ve çevirmenlerin farklı kaynakları taranarak Çin örneği üzerinden incelenmiştir. Söz konusu çalışma 2019 sonunda basılacaktır. Basıldığında Academia ve Researchgate gibi akademik web sayfalarında paylaşılacaktır. Bundan sonraki adım ise gerek uzak doğu gerek doğunun (söz gelimi Arap yarımadası) çeviribilime bakışını incelemek olmalıdır. Bununla ilgili Türkçe çeviribilim literatürüne katkı yapacağı umulan bir kitap yazılması tasarlanmakta olup, kitabın başlığının “Doğu ve Uzak Doğu’da Çeviri ve Çeviribilim: Doğu ve Uzak Doğu Odaklı Çeviri Kuram ve Yaklaşımları” şeklinde olması düşünülmektedir.

Keywords: eastern translation history, translation theories, translation approaches, far east, Japan, Japanese Context.

Giriş

1972 yılında James Holmes'un sunduğu "The Name and Nature of Translation Studies" adlı bildiriyle akademik disiplin olma yönünde ilerlemeye başlayan çeviri etkinliği zamanla çeviribilim adını alarak çeviri etkinliğinin süreç boyutu kadar ürün ve işlev boyutu da önemli hale gelmiştir. Günümüze kadar gerek asıl gerekse de çeviri yoluyla oluşturulan araştırmalar ve çalışmalar aracılığı ile geniş bir çeviribilim literatürü oluşturulmuştur. Ancak ilgili literatür incelenirse kaynakların ve araştırmalarının çoğunun Batı kökenli olduğu görülebilmektedir. Bununla birlikte doğu ve uzak doğuda da çeviribilim alanında kaynaklar da mevcuttur ancak bu kaynakların bile belli bir kitleye ulaşabilmesi için küresel bir dil olan İngilizce ile yazılması zorunlu bir gerçekliktir².

Ancak buradaki asıl mesele bu mudur? Aslında değildir. Zira Batılı yazarların doğulu yazarlara oranla çeviribilimsel literatüre daha çok katkı yaptığı bilinen bir durumdur. Bunun altında ise bazı nedenler yatmaktadır. Batı bir anlamda bilimsel gelişmeler açısından Doğu'dan daha gelişmiş durumdadır. Ancak çeviri tarihi insanlık tarihi kadar eski bir etkinlik olduğundan gerek bu etkinliğin bilimsel bir zeminde incelenmesine gerekse de çeviri süreciyle ilgili bilimsel yaklaşımlarda doğulu bilim insanları da yazdıkları kaynaklarla ve araştırmalarıyla destek vermektedir. Bununla ilintili olarak bu çalışmada uzak doğunun çeviri süreci ve çeviribilime bakışı Japonya örneğinde incelenmektedir ve Japonya gibi uzak doğu ülkelerinin gerek çeviri gerekse de çeviribilime bakışları ve bu bilimsel alana yaptıkları katkılar, geliştirdikleri kuram ve yaklaşımlar, ilgilendikleri metin türleri ve çeviri sorunları mercek altına alınarak bir literatür araştırması tarafımızca gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın özellikle uzak doğudaki çeviri ihtiyaçları doğrultusunda çeviribilimin evrimsel yapısına destek olmak maksadıyla farklı ve yenilikçi kuramsal ve uygulamalı çalışmaların gündeme gelmesine katkı yapacağı umulmaktadır.

Çalışmada uygulanan yöntem "betimleme" yöntemidir. Araştırmanın Japonya örneğinde uzak doğunun çeviribilime bakışının değerlendirilmesi açısından literatürde eksik kaldığı düşünülen boşluğu dolduracağı ve özellikle Türkçe çeviribilim alanına bu açıdan bir katkı yapacağı umulmaktadır.

Araştırma Sorunları

1. Japonya örneğinde Uzak doğunun çeviri ve çeviribilime bakışı nasıldır?
2. Japonya örneğinde Uzak doğuda hangi tür metinler çevrilmektedir?
3. Japonya Örneğinde Uzak doğulu çeviribilimcilerin çeviribilime katkıları ne düzeydedir? Bununla ilintili olarak herhangi bir yaklaşım ve kuram geliştirmişler midir?
4. Japonya Örneğinde Uzak doğuda meydana gelen çeviri sorunları nelerdir?

² Hermans ve Tymozcko gibi çeviribilimciler batılı olmayan çeviri kuram ve yaklaşımlarının ikincil plana atılmasını ve önemsenmemesini eleştirmektedirler. Bu eleştiri küresel dil olan İngilizcenin kaynak ve erek metin olmadığı durumlarda daha yoğun hissedilebilir (Japonca- Çince veya tersi yönde çeviri). Bir diğer ifade ile İngilizce dışında farklı diller ve kültürler söz konusu olduğunda araştırmalar genelde yaygın bir eğilim olarak duraksatılmaktadır (Chan, 2016: 13).

Japonya Örneğinde Çeviri ve Çeviribilim³

Japonya'nın çeviri geçmişi ve çeviri tarihine bakıldığında çeviri üzerine yapılan araştırmaların zengin olduğu söylenebilir de çeviribilimin bu coğrafyada akademik bir disiplin olarak gelişmesi Batı ile kıyaslandığında Batı'da algılandığı şekilde nispeten geri planda kalmıştır. Bazı bilim insanları çeviribilim kavramının Japon kültürü ve toplumuna Avrupalılar tarafından içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarında sokulduğunu belirtmektedirler. Bununla beraber söz konusu kavram Batılılar tarafından geliştirilse de Japonya'da çeviri etkinliği ve çeviri pratiğinin Batı'dan çok fazla geride olduğu çıkarımı da yapılmamalıdır. Anthony Pym'in de belirttiği gibi (1998) her ülkenin ve bölgenin farklı bir dili, toplumu ve tarihi bulunduğundan çevirinin kavramsallaştırılması değişik şekillerde olmaktadır. Çeviribilim disiplin olarak her ne kadar Avrupa katkılı ortaya çıkmış görünse de ortaya çıktığı andaki çalışma ve araştırmalar salt spesifik bir bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda cereyan etmiş ve bu nedenle kavramın yayılıp genişlemesi de başlarda bazı ülke ve bölgelerle sınırlı kalmıştır. Ayrıca çeviribilim kavramsal bir yaklaşımla ele alındığında ilgilendiği alan ve konuların farklı coğrafyalarda farklılaşabileceği ve her coğrafyada bu kavramın karşılığı olarak çeviribilim denmesinin zorunlu olmadığı da ileri sürülebilir. Nitekim Amerika'da "Translation Studies" ve "Cultural Studies" kavramları için "çeviri araştırmaları ve "kültür araştırmaları" kavramları da tercih edilebilmektedir⁴. Kavram olarak çeviribilim kültürel düzlemde ele alındığında Japonya bağlamında çeviribilimin tartışılmasından önce Japon çeviri geleneğinin iyi anlaşılması önem arz etmektedir (krş. Rossberg, 2019: 1).

Bu ifadelerden hareketle Rossberg'e göre çeviri kuram ve yaklaşımlarını genellemek ve bütünleşik bir çeviri kuramı ileri sürmek her coğrafya için mümkün olmayabilir (Rossberg, 2019: 1).

Çeviribilimin Japonya'daki şu anki konumundan bahsetmeden önce Japon çeviri tarihinden bahsetmek gerekmektedir. Japonya bağlamında çeviri tarihi alanında farklı disiplinlere mensup pek çok bilim insanı çalışmalar yürütmektedir. Söz gelimi edebiyat alanında bir akademisyen olan Yoshinori Yoshitake, tarihsel dilbilim alanında çalışmalar yürüten Tsutomu Sugimoto, Flemenkçe'nin Japonya'daki ulusal izolasyon sürecinde çevrilen tek Avrupa dili olduğu Edo döneminde⁵ (1603-1868) yaşayan çevirmenleri araştıran tarihçi Kazuo Katagiri, çeviriyi modernizmle birlikte tartışan tarihçi Masao Maruyama, toplumları etkileyen ve bir döneme damga vurmuş kaynak metinleri ve Meiji dönemine ait çevirileri yeniden düzenleyen Shūchi Kato (*Hon'yaku no shiso -The Philosophy of Translation*) bazı önemli temsilciler arasında yer almaktadır. Japonya örneğinde çeviri tarihi ile ilgili amatör yazılar yazan ve bu sayede alana katkı yapan akademisyen kökenli olmayan kişiler de mevcuttur. Ayrıca akademisyenler yazılarını sadece bilimsel çevreler için de yazmamaktadır. Yelpazenin bu kadar geniş olmasının nedeni Japonya bağlamında çeviribilim disiplinin nispeten salt akademisyenler dışında akademisyen olmayan bireylere kadar genişlemiş olmasıdır. Akira Yanabu⁶ ve Yūzo Akiyama gibi bazı bilim insanları genel okuyucuya hitaben kayda değer araştırmalar yaparken, bir yandan da Yukiko Konosu (2005) gibi çevirmenler Meiji *Taishō hon'yaku wandarando* (*Translation Wonderland*) vb. eserler kaleme almıştır. Konosu kendisini amatör bir tarihçi olarak görmektedir ve böylelikle çeviri tarihinin farklı yönlerini keşfederken konunun uzmanı olmayan okuyuculara da bu bilgileri aktarma rolü üstlenmektedir. Japon toplumunda bu tarz bilgilendirici eserlerin üretilmesi ve bunun sadece

³ Japonya'daki çeviri alanına yönelik farklı bilim insanları çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda Esin Esen ve Ryō Miyashita editörlüğünde Japonca Türkçe bağlamında çeviri alanın şekillendirilmesine yönelik *Shaping the Field of Translation In Japanese ↔ Turkish Contexts* adlı eser 2019'da, Peter Lang. Pub. Tarafından basılmıştır.

⁴ Ayrıca bkz. Yazıcı, 2004.

⁵ Ayrıca bkz. Wakabayashi, 2012.

⁶ Yanabu ayrıca yabancı sözcüklerin çevirisinde yeni kelimeler uydurma *hon'yaku-go* (translation words) üzerine çalışmalar yürütmüştür (Takeda, 2012: 13).

akademisyenlerle sınırlı tutulmayarak halka da ulaştırılması Batı'nın izlediği yoldan biraz daha farklı olmuştur (bkz. Wakabayashi, 2012: 176).

Bununla birlikte Japonya pek çok açıdan diğer bir uzak doğu ülkesi olan Çin'den de etkilenmiştir. Bu anlamda Çin'in Japonya için akıl hocası görevi gördüğünü söylemek de yanlış değildir. Çin Japonya'yı kültürel, dini, entelektüel ve dilsel düzeyde etkisi altına almıştır. Japonya'nın 3. ve 4.yüzyıllarda Çin'in kullandığı yazı şeklini benimsemiş olması bir örnek teşkil edebilir. 6. yüzyılda Çinli bilim insanları, keşişler, tüccarlar vb. Japonya'ya yolculuk ederek bu coğrafyaya yeni kültürel unsur ve fikirler getirmiştir. Ancak bu fikirlerin öğrenilebilmesi ve tanıtılabilmesi için ilk olarak Çince yazı sisteminin çözülmesi gerekmektedir. 7. Yüzyıldan itibaren ise Japonya Çin yazı sistemini kendi dil sistemine uydurmayı başarmıştır. 8. Yüzyılın ortalarına kadar Japonca yazı sisteminin geliştirilmesi açısından Çince fonetik ve karakterler ustalıklı öğrenilmiştir (Benediktsdottir, 2012: 7-8).

Japonya, Meiji döneminden iki yüzyıl öncesine kadar uluslararası ilişkilerde oldukça sert bir politika izlemiştir. Bu anlamda Japonya kendini dışarıya ve Batıya kapatmış ve Katolik Kilisesinin neden olduğu tehdidi bu yolla ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Zira Japonya 16.yüzyıldan itibaren Portekizli tüccar ve misyonerlerin uğrak yeri haline gelmiş ve nüfusun %2'si misyonerlik faaliyetlerinin sonucu olarak Hıristiyanlık dinine geçmiştir. Japonya bunu papanın kontrolündeki bir tehdit olarak görmüş ve bu durumun Portekiz'le olan ticarete çıkar çatışmalarına neden olabileceğini düşünerek sert adımlar atmıştır. Bu nedenle 1633'den itibaren Japon hükümeti bir dizi kısıtlayıcı yaptırım uygulayarak Katolik kilisesinin kendi coğrafyalarındaki yayılcı politikasını durdurmaya yoğunlaşmıştır. Ancak bu durum Japonya'nın diğer ülkelerle olan ticaretini ve iletişimi de engellemiştir. Yine de lisanslı bazı kitapların Japonya'ya kısıtlı ölçüde sokulmasına izin verilmekteydi ve Çin ve Hollandalı tüccarların Nagasaki limanında kısıtlı bir ölçüde ticaret yapabilmesine de imkân tanınmıştı. Fakat yabancı kitapların ülke içine sokulması o kadar sıkı denetimden geçmekteydi ki Avrupalı ülkelerin dilinde yazılan ve Avrupa'nın bazı yerleri hakkında bilgi veren kitapların ülke içine girmesine neredeyse hiç izin verilmiyor ve hatta bu kitaplar yok ediliyordu. Bununla birlikte misyonerler 17.yüzyıldan itibaren etkisini Japonya'da yoğun ölçüde artırmıştır. Hıristiyanlık dininin bu coğrafyada yayılması için Hıristiyan Japonların yardımıyla dini metinler Japoncaya çevrilmiştir. Kutsal metin çevirisi sürecinde ise İngilizce "god", "heaven" ve "cross" gibi sözcüklerin Japonca uygun karşılıklarını bulma noktasında bazı çeviri problemleri ortaya çıkmıştır. Bu problemler anlamda kaymalara yol açmıştır. 1577 tarihinde Japonya'ya gelen misyoner João Rodrigues Japonca öğrenmiş ve misyonerliğin yayılmasında baş sözlü çevirmen olarak çalışmıştır. Rodrigues "Arte da Lingoa de Iapan", ("A Grammar of Japanese") adlı bir eser derleyerek Çince'den Japonca'ya çevrilen şiirleri incelemiş Portekiz'den Japonca'ya çeviri sırasında meydana gelen problemler üzerinde durmuş ve sözcüğü sözcüğüne çeviri yerine anlam çevirisini benimsemiştir. Batı'nın Japonya üzerinde bu etkisi Tokugawa hanedanlığının 1639'da bir dizi yaptırım yayınlamasına yol açmıştır. Bu nedenle Japonya tarafından kısıtlamalar iyiden iyiye artırılmıştır. Bu kısıtlamalar 1868 yılına kadar devam etmiş olup Tokugawa hanedanlığından (şokunluğu) iktidarın zor kullanılarak alınmasıyla hükümet değişikliği gerçekleşmiştir. Bu değişimin ardında kısmen de olsa Amerikalı donanma tuğamirali Matthew Perry'nin 1853 yılında Japonya'ya vararak başkent Edo'yu bombardımana tutma tehdidi bulunmaktadır. Tuğamiralin buradaki amacı Japonya'nın Amerika ile ticaret yapmasını mümkün kılmaktır. Bu zorlamanın ardından, yeni Japon hükümeti kendini sorgulayarak içe dönük, tarımcı ve feodal anlayışı bir kenara bırakmıştır. Zira Japonya eski anlayışla yönetildiği taktirde, yayılcı ülkelerin gelecekteki tehditleri daha çok artacaktı. Bu nedenle yeni hükümet uluslararası ticarete önem vererek modernleşme yolunda adımlar atmaya başladı. Modernleşme süresince dünyanın önde gelen bilim ve teknoloji uzmanları Japonya'ya davet edildi. Hatta Japon öğrenciler yurt dışında eğitim almak üzere gönderildi. Modernleşme süresince çeviri etkinliği de Japonya'nın hızlı ilerlemesine katkı yapan bir gelişme

olmuştur. Özellikle o dönemde teknoloji, bilimsel (tıp ve askeri) ve pratik alanlarda Japoncaya çeviriler yapıldı. Ayrıca edebi çeviriye de önem verilmiştir. 1870'lerde Avrupa dillerinden edebi eserler Japoncaya çevirmeye başlandı. Bu gelişme, Japon toplumunu etkileyerek bir Japon edebiyatı oluşmasını sağlamış ve hatta yazılı dilin doğası da buna göre şekillenmiştir. Ancak burada altı çizilmesi gereken bir nokta vardır: Tokugawa hanedanlığına bağlı yönetimin el değiştirmesinden önce her ne kadar Japonya dışarı kapalı görünse de farklı alanlarda çeviri faaliyetleri yapılmaktaydı. Örneğin Shizuki Tado Flemenkçe dilinden etkilenmiş ve bu dille ilgili çeviri sorunlarını da irdeleyen kitaplar yazmıştır. Motoki Yoshinaga ise Koperniği Japonya'ya tanıtarak astronomi eserleri üzerinde çeviriler yapmıştır. Yoshinaga 1792'de ikinci çeviri cildini yayınlamış ve kullandığı metottan bahsetmiştir. Böylece Flemenkçe ve Japonca çeviri problemlerini ele alarak çeviri yaklaşım ve stratejileri konusunda kayda değer bir gelişme sağlanmıştır. 1811 yılında Baba Saijūrō Japonya'daki en geniş çaplı ulusal çeviri projesini üstlenmiş ve *Kōsei Shinpen* adıyla Fransızca ansiklopedinin Flemenkçe versiyonunu çevirmiştir (bkz. Hadley, 2018: 560-561 ve bkz. Benediktsdottir, 2012: 11-14).

1868'den itibaren Meiji dönemiyle edebi çeviriye olan talebin arttığı ileri sürülebilir. 39 yıllık Meiji döneminde 503 çevirmen edebi çeviri sürecine katkı yapmış olup 32 adet çeviri isimsiz olarak yayımlanmıştır. O halde teknik çevirilerin ardından edebi çeviriye duyulan ilginin yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren (1902-1905 yıllarında) doruk noktasına ulaştığı söylenebilir (bkz. Hadley, 2018).

Çeviri sürecinde Çince eserlerde Japoncaya aktarılmış ve farklı çeviri yaklaşımları denenmiştir. Asai Ryoji orijinal metnin satır satır çevrilmesi gerektiğini ileri sürerek kaynak odaklı yaklaşımı benimsemiştir. Ogyū Sorai ise serbest çeviriden yana tutum izleyerek çevirinin gündelik bir dille yapılması gerektiğini savunmuştur (Benediktsdottir, 2012: 10) Bu ifadelerden Japonya'da da tıpkı Batı'da olduğu gibi sadık ve serbest çeviri yaklaşımının çeviri sürecinde kullanıldığı ileri sürülebilir. Ancak 19.yüzyılın sonlarında benimsenen çeviri yaklaşımı daha çok kaynak odaklıydı. Bulwer Lytton'ın *Kenelm Chillingly* eserinin 1885 yılı çevirisi bunu örneklemektedir. Bu yüzyıldan itibaren sözcüğü sözcüğüne çeviri daha ön plana çıkmaya başladı. Zira Japonya'nın dışarı açılması, Batıya öykünmesi gerekmektedir. Bunun için yerlileştirme stratejisi yerine yabancılaştırma stratejisi benimsenmeliydi. 3 yıl sonra 1888'de ise İncil'in ilk çevirileri tamamlanmıştır. İlk çeviri girişimini Xavier başlatmış olmasına rağmen çevirinin tamamlanması 300 yıl sürmüştür (Benediktsdottir, 2012: 17-18).

Yukarıda yapılan açıklamalarla ilişkili olarak Japonya'da çeviri etkinliğinin daha çok kültürel, dini, dilsel, toplumsal vb. nedenlerle pratik düzeyde olduğu ve söz konusu etkinliğin disiplin olarak Batı kadar gelişmediği söylenebilir. Kondo ve Wakabayashi'nin aktardığına göre, Japonya'daki dilbilimciler çeviri ve çeviri kuramlarını bir disiplin altında değerlendirmemektedir. Bununla beraber Meldrum'a göre akademi odaklı yazılan çeviri alanındaki eserler dahi kendi çeviri yaklaşım ve kuramlarından bahsetmek yerine Batılı kuram ve yaklaşımlardan yararlanmakta ve bunları kendi coğrafyaları için uyarlamaktadır (Benediktsdottir, 2012).

Söz gelimi Fumiko Fujinami Alman Araştırmaları bölümünden mezun olduğunda kendi kendine işlevci çeviri kuramlarını araştırmaya başlamıştır. Bununla beraber 1984'te Fujinami Almanya örneğinde çeviribilimin gelişmesi üzerine Japonya'da bazı makaleler yayınlamıştır. Ayrıca 1987-89 arasında Heidelberg'e giderek Hans Vermeer üzerine araştırmalar yapmıştır. Japonya'da da çeviri araştırmaları için akademik bir dernek kurma yönünde girişimler başlatsa da bu yeterli ilgiyi görememiştir. 1990'da ise bir grup Japon sözlü çevirmen Masaomi Kondo liderliğinde Batı'da gerçekleştirilen sözlü çeviri alanındaki bilimsel gelişmeleri araştırmıştır. Grup ayrıca *Tsūyaku riron kenkyū (Interpreting Research)* adlı bir dergi yayınlamaya Japonya'da sözlü çeviri ile alakalı çalışmalar yayınlamıştır (Takeda, 2012: 13-14). Bu durum Japonya'da çeviribilimi akademik disiplin olarak ele alan kişilerin de olduğunu göstermektedir. Bu konuda görüş belirten ilk kişi muhtemelen

Naruse (1978) olmuştur. Naruse İngilizce ve Japonca arasındaki dilsel çeviri problemlerini analiz ederek metodolojik bir yaklaşım ileri sürmüş ve Eugene Nida'nın *Toward a Science of Translating* (1964) adlı eserini Japoncaya (1972) çevirmiştir (Takeda, 2012: 13).

Bununla beraber 2002'de Tokyo'da Rikkyo Üniversitesi ve Kobe Kolejinde (master derecesi düzeyinde)⁷ profesyonel çeviri eğitim ve araştırması sunan lisansüstü programlar açılmıştır. Çeviribilim alanında oldukça popüler bir kitap olan *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*'ın ikinci baskısı 2009'da Japonca olarak yayınlanmıştır. Anthony Pym'in *Exploring Translation Theories* adlı eseri (2010) de Japoncaya çevrilmiştir⁸. Bu iki eserin Japoncaya aktarılması çeviribilime ait olan üst dilin ve kavramların Japon çeviribilim dünyasına kendi dillerinde kazandırılmasını sağlamıştır. Bir başka grup bilim insanı da 1872 ve 1944 arasında yayınlanan çeviriler üzerine Japonca denemeler yayınlamıştır. Her deneme ünlü bir çevirmen tarafından yazılmış olup içerisinde çağdaş çeviribilimcilerin yorumları bulunmaktadır. Japonca çeviri üzerine ayrıca uluslararası arenada artan oranda yayın ve konferans düzenlenmektedir. Avrupa, Avustralya, Kore, Çin, Kanada ve ABD gibi ülkelerdeki üniversitelerde Japonca çeviri üzerine araştırma ve incelemeler yapılmaktadır. Japon çeviribilimcilerin yazdıkları makaleler uluslararası dergilerde yayınlanmaktadır. Pek çok saygın Japon çeviribilimci Japonya dışında uluslararası konferanslarda bildiriler sunmaktadır. Uluslararası Çeviri ve Kültürler Arası Araştırmalar Derneğinin düzenlediği konferanslar ve Gelenekleşmiş Asya Çeviri serileri bunlardan bazılarıdır. Bununla beraber Ritsumeikan Üniversitesi tarafından 2010'da Kyoto'da Japonya bağlamında çeviribilim başlıklı uluslararası düzeyde bir konferans düzenlenmiştir. İngilizce ve Japonca dillerinde düzenlenen bu konferansa yurt içi ve yurt dışından 160 bilim insanı katılmış, edebi çeviriden toplum çevirmenliğine pek çok çeviribilimsel araştırma alanında tartışmalar yapılmıştır (Takeda, 2012: 17-18)⁹. Japon çeviribilim alanında en çok atf alan¹⁰ Batılı çeviribilimciler ise Toury, Munday, Baker, Nida ve Venutidir (bkz. Takeda, 2012).

Yukarıdaki bilgiler ışığında Japonya bağlamında çeviribilimsel araştırmalar incelendiğinde Japon çeviribilimcilerin kuramsal yaklaşım geliştirmek yerine mevcut kuramları kullanarak pek çok farklı çeviri alanında çalışmalar yürüttüğü, çeviri pratiğine odaklanarak farklı çeviri tür ve konularında uygulamalar yaptığı söylenebilir. Söz gelimi Japon çeviribilimci Minako O' Hagan oyun yerelleştirmesi alanında¹¹ çalışmalar yapmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada Uzak Doğu'nun çeviribilime bakışı ve alımlanması noktasında Japonya örneği değerlendirilmiştir. Japonya zengin bir çeviri tarihine sahiptir ve gerek diğer bir uzak doğu ülkesi olan Çin gerekse de Batılı ülkeler tarafından dinsel, askeri, bilimsel, teknik, kültürel ve toplumsal açılardan etkilenmiştir. Çeviribilime olan yaklaşım daha ziyade pratik ve uygulama düzeyindedir. Bir diğer ifade ile çeviribilim Japonya'daki bazı kesimlerce akademik bir disiplin olarak ele alınmasına rağmen, bazı kesimlerce de çevirinin bilimsel boyutundan ziyade süreç boyutu savunulmaktadır. Bu nedenle Japon çevirmenler tarih boyunca pek çok eseri Japoncaya çevirmiştir.

⁷ Çeviri eğitimi konusuyla alakalı olarak Davidson ve Wakabayashi'nin yazdığı "MA in Japanese Interpreting & Translation (MAJIT)" adlı makaleye de göz atılabilir.

⁸ Japon çeviribilim literatürüne katkı için yapılan çeviriler arasında ayrıca Antoine Berman'ın *L'épreuve de l'étranger* (1984) ve Michaël Oustinoff'un *La Traduction* (2003), Cronin'in *Translation and Globalization* (2003) adlı eserleri bulunmaktadır (bkz. Takeda, 2012). Ayrıca Wakabayashi'ye göre (2012: 44) Japonca dışındaki eserlerin Japoncaya çevrilmesi bu metinleri orijinal dilinde okumak zorunda kalan Japon okurları açısından etkilidir. Bu metin içinde bahsi geçen eserlerin çevirilerine ek olarak Wakabayashi diğer bir faydalı çeviribilim eseri olan Mark Shuttleworth'un *Dictionary of Translation Studies* adlı eserinin de Japoncaya çevrilmesini tavsiye etmektedir. Böylelikle hem Japonyaya özgü hem de Japonya dışındaki çeviri terminolojisinden oluşan Japonca bir çeviri terminolojisi oluşturulabilir.

⁹ Bu oranlar çeviribilime Japon bilim insanlarının ilgi gösterdiği gerçeğini ortaya koyan istatistiklerdir.

¹⁰ Atf alan çeviribilimcilerin Batı kökenli oldukları ve çeviribilimin gelişiminde önemli figürler oldukları ileri sürülebilir.

¹¹ Makine çevirisi alanında da çalışmalar yapılmaktadır.

Japon çeviribilim dünyası kendine has bir çeviri kuramı ve yaklaşımı geliştirmemekle beraber, öncül Batılı çeviribilim kaynakları Japoncaya çevrilmiştir. O halde çevirinin kuramsal açıdan değerlendirilmesi noktasında Japonya'nın Batı'dan öykündüğü ve Batılı kaynakları kullandığı yukarıdaki açıklamalardan elde edilen bulgulardan da çıkarılabilir. Japon çeviribilim dünyası çeviribilime yönelik araştırmaları elbette yok saymamaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar bunun bir kanıtı niteliğindedir. Ancak Japonya örneğinde çevirinin pratik boyutu kuramsal yönünden önce gelmektedir demek yanlış olmayacaktır. Ayrıca Japon çeviri tarihine bakılıp bir genelleme yapmak gerekirse çevirilerin genelde bilimsel, teknik, akademik, askeri, edebi alanlarda olduğu ve çeviri sorunlarının da bu metinlerin türüne göre değişiklik gösterdiği söylenebilir. Son olarak söz konusu çalışmanın Japon çeviribilim dünyası, Japon çeviri tarihi ve Japon çeviri etkinliklerine bir ışık tutarak sonraki çalışmalar için destekleyici olacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Benediktsdottir, Ásdis E. (2012), *Japan and the West: A Journey through Time and Translation*, Bachelor's Project.
- Chan, Leo Tak hung (2016), "Japanization and the Chinese "Madman": Triangulating Takeuchi Yoshimi's Philosophy of Translation", *Translation Studies*, 9:1, 1-1.
- Hadley, James (2018), "The Beginnings of Literary Translation in Japan: an Overview", *Perspectives*, 26:4, 560-575.
- Rosberg Nana Sato (2019), "Introduction to Constructing Japanese Translation Studies", *Japan Forum*, 31:1, 1-3.
- Takeda, Kayoko (2012), "The Emergence of Translation Studies as a Discipline in Japan ", *Translation and Translation Studies in the Japanese Context* (ed.Nana Sato Rossberg ve Judy Wakabayashi), Continuum, 11-32.
- Wakabayashi, Judy (2012), "Situating Translation Studies in Japan within a Broader Context ", *Translation and Translation Studies in the Japanese Context* (ed.Nana Sato Rossberg ve Judy Wakabayashi), Continuum, 33-52.
- Wakabayashi, Judy (2019), "Japanese Translation Historiography: Origins, Strengths, Weaknesses and Lesson", *Translation Studies*, 5:2, 172-18.
- Yazıcı, Mine (2004), *Çeviri Etkinliği*, Multilingual Yayınları, İstanbul.